

Redactioneel

In *OverHolland 20* wordt de toekomstige ontwikkeling van Amsterdam vanuit verschillende perspectieven belicht. De gemeente Amsterdam, beroemd om haar uitbreidingsplannen, zet sinds 2016 volop in op verdichting. Als onderdeel van haar visie op de ontwikkeling van een leefbare stad (circulaire economie, gezondheid) beoogt de gemeente Amsterdam met het programma *Koers 2025 – Ruimte voor de stad* een verdichting met minstens 50.000 woningen. Het merendeel daarvan zal gerealiseerd moeten worden in de 'Ringzone': het gebied tussen de voor- en naoorlogse stad langs de A10, Ringspoorbaan en IJ-oeveren. Dit gebied moet zich de komende jaren ontwikkelen tot 'verbinder tussen het centrum en de stadsdelen buiten de ring en toegangspoort tot de stad vanuit de regio'.

Wat moeten we ons bij een dergelijk voorstellen voorstellen? Dat is de vraag die centraal stond in *'AMS Mid-City' – imagining Amsterdam in 2050*, de afstudeerstudio onder leiding van professor Kees Kaan aan de Faculteit Bouwkunde van de TU Delft, die in samenwerking met het 'Amsterdam Institute for Advanced Metropolitan Solutions' (AMS) voor een aantal locaties in Amsterdam de mogelijke resultaten van dit programma in beeld heeft gebracht. *OverHolland 20* opent met een selectie van vier projecten, ingeleid door Ruud Brouwers.

Manuela Triggianese en Roberto Cavallo zetten vervolgens alle beleidsvoornemens op een rij met betrekking tot de stationslocaties in Amsterdam, met name de stations langs de Ringspoorweg die van belang zijn voor de verdere ontwikkeling van de Ringzone. Behalve voor Station Amsterdam Zuid zijn er echter nauwelijks concrete plannen voor gebiedsontwikkeling rond deze stations. Dat doet het ergste vrezen voor wat *Koers 2025* uiteindelijk zal opleveren. Voor een zorgvuldige planvorming is het inmiddels kort dag.

Of beloftes waar worden en ook dan nog gewenst, blijft sowieso de vraag. De toekomst gevat in getallen, woorden en beelden geeft aan-

Editorial

OverHolland 20 looks at the future development of Amsterdam from various points of view. Since 2016 the city of Amsterdam, which is famed for its expansion plans, has been focusing closely on densification. As part of its strategy to develop a city with high quality of life (based on a circular economy and health), the city council's *Koers 2025: ruimte voor de stad* (Target 2025: room for the city) programme aims for densification with at least 50,000 new dwellings. Most of these will be created in the 'Ring Zone': the area between the pre- and post-war city along the A10 motorway, the circular railway and the banks of the River IJ. In the years to come this area is set to develop into the 'link between the centre and the districts outside the ring, and the gateway to the city from the surrounding region'.

What can we expect such a development to entail? This was the key question in *AMS Mid-City: imagining Amsterdam in 2050*, the graduation studio supervised by Professor Kees Kaan at Delft University of Technology's Faculty of Architecture, which in partnership with the Amsterdam Institute for Advanced Metropolitan Solutions (AMS) mapped out the possible results of the programme for a number of locations in Amsterdam. *OverHolland 20* opens with a selection of four projects, introduced by Ruud Brouwers.

Manuela Triggianese and Roberto Cavallo then sum up all the policy proposals regarding the station sites in Amsterdam, particularly the stations along the circular railway that are important to the further development of the Ring Zone. However, apart from the South Amsterdam station, there are few if any specific plans to develop the areas round these stations; and this suggests that *Target 2025* will eventually have little impact. Time is running out for careful planning.

In any case, the question remains whether promises will be realized, let alone desirable. The future, as cast in figures, words and images, is leading to debate and possible alternatives. How was this done in Amsterdam in the past? The

leiding tot debat en mogelijke alternatieven. Hoe deed men dit eerder in Amsterdam? Het team van 'Randstad Holland in kaart' – Esther Gramsbergen, Otto Diesfeldt en Iskandar Pané – waarvan regelmatig studies in *OverHolland* verschijnen, brengt de ruimtelijke ontwikkeling van Amsterdam in beeld met twee series kaarten. De eerste serie brengt de ontwikkeling van het bebouwde stedelijke gebied van Amsterdam voor de jaren 1850, 1910, 1940, 1970, 2000 en 2030 in beeld, met daarin aangegeven de woon- en werkgebieden en de belangrijkste infrastructuurelementen: water-, spoor- en autowegen, tram- en metrolijnen, en stationslocaties. In het verwachte kaartbeeld van 2030 zijn naast de stand van zaken in 2015 de nieuwe bouwlocaties uit *Koers 2025* geprojecteerd.

De tweede serie kaarten brengt voor dezelfde jaren de locatie van de belangrijkste stedelijke instellingen en hun verplaatsingen in beeld. Deze serie geeft een indruk van de manier waarop het proces van cityvorming tot nu toe gestalte heeft gekregen. Het gaat daarbij met name om wat mr. J.J. van der Velde in *Stadsontwikkeling van Amsterdam* (1968) 'centrale instellingen' noemde, 'ten dienste van de bevolking van de gehele stad en zelfs van het land', die volgens de auteur 'samen met winkels, handelszaken en kantoren, (...) door hun aard en karakter in het centrum van de stad thuis horen.'

Ter inleiding op deze kaarten neemt Henk Engel in het bijzonder de lotgevallen van het Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam uit de jaren dertig onder de loep. Hij vestigt de aandacht op de rol van het AUP als 'architectonisch model' dat ruim dertig jaar als leidraad voor de stedelijke ontwikkeling van Amsterdam heeft gediend, en vraagt zich af of zich in *Koers 2025* een nieuw paradigma aandient. Als contrapunt brengt Freek Schmidt tot slot van de beschouwingen over Amsterdam, *Bouwen van woning tot stad* onder de aandacht, een getekende kritiek op het AUP uit de oorlogsjaren.

Zoals gebruikelijk komen in de rubriek 'Polemen' onderwerpen aan bod die zich aan de waan van de dag en de hitsige praktijk van architectuur en stedenbouw onttrekken. Like Bijlsma, Eireen Schyreurs (Suboffice), en Endry van Velzen (De Nijl architecten) herinneren eraan dat nog maar enkele jaren geleden, tijdens de economische crisis, stadsontwikkeling en de woningproductie in Nederland geheel op hun gat gingen. Zij vestigen de aandacht op de bijzondere praktijk van kleine woningbouwprojecten op basis van collectief particulier opdrachtgeverschap (CPO) die in die tijd, in de luwte van de crisis tot ontwikkeling is gekomen en maar al te graag door verschillende gemeenten werd omarmd om zodoende toch nog

enige productie te realiseren. De unieke kwaliteiten die met deze projecten bereikt kunnen worden, pleiten ervoor deze vorm van kleinschalige projectontwikkeling met direct betrokkenen voort te zetten en te ondersteunen, ook nu de bouw- en vastgoedmarkt na de depressie weer in een manische periode is beland.

Jurjen Zeinstra laat ons tot slot kennismaken met een vorm van architectuuronderwijs die speciaal gericht is op het zich eigen maken van het ambacht van de architect: het gebruik van tekeningen en het maken van modellen. De keuze van het oeuvre van Heinrich Tessenow is in dit verband weloverwogen. De eenvoud en subtiliteit van zijn werk heeft voor de huidige generatie studenten het effect van een shocktherapie.

'Mapping Randstad Holland' team (Esther Gramsbergen, Otto Diesfeldt and Iskandar Pané), whose studies are regularly published in *OverHolland*, depict Amsterdam's spatial development in two series of maps. The first shows the development of the built urban area in the years 1850, 1910, 1940, 1970, 2000 and 2030, indicating the residential and work areas and the main infrastructural features: waterways, railways and roads, tram and metro lines, and station sites. The expected map for 2030 includes not only the situation in 2015 but also the projected new building sites in *Target 2025*.

The second series of maps shows the locations and shifts of the main municipal institutions in the same years. This gives an impression of how city centre formation has so far proceeded. We are mainly talking here about what J. J. van der Velde's 1968 *Stadsontwikkeling van Amsterdam* ('Urban development of Amsterdam') termed 'central institutions, serving the populations of the whole city and indeed the country', which according to the author 'by their nature and character belonged together with shops, commercial premises and offices in the city centre.'

As an introduction to these maps, Henk Engel looks in particular at the fate of the 1930s General Expansion Plan for Amsterdam (*Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam, AUP*). He focuses on the role of the AUP as an 'architectural model', which for over three decades served as the guiding principle for the city's urban development, and wonders whether *Target 2025* has introduced a new paradigm. As a concluding counterpoint to the articles on Amsterdam, Freek Schmidt looks at *Bouwen van woning tot stad* ('Building from dwelling to city'), a drawn criticism of the AUP dating from the wartime years.

As usual, the 'Polemics' section discusses issues that diverge from passing trends and the overheated practice of architecture and urban planning. Suboffice's Like Bijlsma and Eireen Schreurs and De Nijl Architecten's Endry van Velzen remind us that only a few years ago, during the economic crisis, Dutch urban development and housing production were at their lowest ebb. The authors examine the new practice of small housing projects based on collective private commissioning (CPC), which emerged in the wake of the crisis and was warmly welcomed by various Dutch local authorities as a way of producing at least *some* housing. The unique qualities that can be achieved with such projects speak in favour of continuing and supporting this type of small-scale project development together with those directly involved, even now that the building and property market has moved from depression into a manic phase.

Finally, Jurjen Zeinstra introduces us to a type of architectural teaching that particularly focuses on assimilating the architect's craft: the use of drawings and the production of models. In this connection the choice of Heinrich Tessenow's work is a wise one, for the simplicity and subtlety of his work are shock therapy for the current generation of students.